

ERIK BALÁŽ:
STRATENÁ VODA

Voda znamená
život. Nik s ňou
nezaobchádza
šetrnejšie ako
príroda sama.
Inšpirujme sa.

KALLIGRAM

Edícia Skica

Erik Baláž
Stratená voda

V knihe *Stratená voda* sa venujem rozmanitým cestám vody v krajine. Mnohé príbehy sa dotýkajú oblastí, v ktorých sa necítim expertom. Preto som svoje myšlienky testoval na ľuďoch, ktorí sú v jednotlivých odboroch doma. Za konzultácie a cenné rady preto ďakujem predovšetkým hydrobiológovi Tomášovi Derkovi, pôdnemu biológovi Ladislavovi Mikovi, botanikovi Danielovi Dítě a geologičke Zdenke Matiovej. Za poskytnutie fotografií ilustrujúcich jednotlivé príbehy som vďačný Karolovi Kaliskému, Jozefovi Fialovi, Ladislavovi Mikovi, Danielovi Dítě a Marekovi Dulákovi.

Copyright © Erik Baláž, 2018

All rights reserved.

Cover Art © Pavlína Morháčová

ISBN 978-80-89916-26-9

Publikáciu z verejných zdrojov podporil

u. fond
na podporu
umenia

Tajomstvo života

*„Na svete nie je nič fascinujúcejšie
ako tajomstvo a nič tajomnejšie ako Život.“*

Takto by mohla znieť veta, ktorou by som stručne odpovedal na otázku, prečo ma tak priťahuje divoká príroda. Je plná života. A život je plný tajuplných príbehov.

Práve toto som od detstva intuitívne pociťoval pri kontakte s voľne tečúcou vodou. Dlhé hodiny som posedával pri potoku a pozoroval život. Fascinoval ma svet pod vodnou hladinou. Ako suchozemský tvor som nebol súčasťou podvodného sveta. A tak som sedel pri potoku a premýšľal, či skôr sníval, o tom, aký veľký pstruh sa ukrýva v tmavej hĺbočine či koľko rakov asi žije v koreňoch starej vrby. Pozoroval som bizarné larvy vodného hmyzu, ktoré akoby ani nepochádzali z tohto sveta, ale aj nežné podenky vznášajúce sa tesne nad hladinou vody. Ničomu z toho som nerozumel, no myslím, že je to práve tajomnosť vodného sveta, čo dávalo zmysel nekonečnému posedávaniu pri potoku.

V blízkosti Liptovskej Kokavy, kde som vyrastal, tiekol potok Dovalovec. Trochu ďalej obtekala dedinu z druhej strany menšia horská riečka Belá. Dovalovec bol bližšie, a tak som k nemu mohol chodiť sám už ako malý chlapec. Moja prvá spomienka na tento potok sa spája s množstvom drobných rybiek, ktoré sa hmýrili vo vode. Prišiel som k potoku s detským vedierkom a len tak som nabral vodu. Prekvapený som zistil, že spolu s vodou som vytiahol aj drobné rybky. Potok bol vlastne plný farebných

rybiek. Neskôr som sa dozvedel, že sú to čereble, no miestni ľudia ich nazývali jelšovky.

Keď som trochu vyrástol, jelšovky z potoka zmizli. Len z rozprávania ľudí som sa dozvedel, že v minulosti ich bolo toľko, že s nimi krmili sliepky a dokonca ich konzervovali spolu s kyslou kapustou. Tá a surové skvasené ryby boli v zime určite dobrou prevenciou proti chorobám z nedostatku vitamínov.

Ľudia rozprávali aj o veľkom počte rakov. Keď v letných mesiacoch chystali seno pre zvieratá, po večeroch často piekli a varili práve raky. V malom potoku ich bolo takmer nevyčerpatelné množstvo. Stačilo ich vraj hrabľami vyhrabať z vody. Nakoniec z potoka zmizli takmer úplne aj raky.

Belá je iná ako Dovalovec. Studená horská voda pozbieraná z nespočetných prameňov a potôčikov stekajúcich z tatranskej divočiny je plná balvanov prinesených z hôr a tvarovaných dravou vodou do formy okruhliakov. Voda v rieke je priezračná, modrozelená a v perejach biela. Každý rok mení rieka svoje koryto, naplavuje kamene, štrk a piesok, kopí stromy popadané do vody počas povodní, vytvára hlbociny, plytčiny a ramená. Každý rok je rieka iná, no vždy plná života. Dodnes býva na jar jej dno doslova pokryté larvami vodného hmyzu.

Tu som trochu starší chodieval za pstruhmi. V tom čase ich bolo ešte dosť. Občas tu dokonca bolo možné vidieť aj majestátnu hlavátku. No aj tu sa mnohé zmenilo a dnes je v Belej omnoho menej rýb ako kedysi.

V dospelosti sa môj pohľad na život vo všetkých jeho podobách rozširoval. Nech som sa však venoval čumukol'vek, vždy sa to nejakým zvláštnym spôsobom týkalo vody.

Divokosť rieky Belá ma zrejme inšpirovala k hľadaniu ďalších divokých miest. Tichá a Kôprová dolina sú územie,

Raky v potoku Dovalovec stále žijú. Foto: Karol Kaliský

kde Belá vzniká. Samotné doliny sú však jedným z najdivokejších miest v Európe. Tieto doliny boli predurčené stať sa mojím útočiskom od tínedžerských čias až dodnes. Strmé svahy dolín porastené lesmi sa smerom nahor menia na porasty kosodreviny, ešte vyššie na alpínske lúky a nakoniec na skalnaté polia.

Hory sa tu dvíhajú vysoko k oblohe a bohaté zrážky zabezpečujú Belej dostatok vody. Chodieval som sem často za medveďmi a vlkami, no čoraz viac ma zaujímalo, ako tento úžasný ekosystém funguje. Mnohokrát som pritom narazil na vodu. Dokonca aj mohutné stromy závisia od vody tak ako ryby. Jemné koreňky stromov sa predierajú pôdou, aby sa dostali ku každej kvapke vody uväznej v mikroskopickej štruktúre vytvorenej pôdnymi organizmami. Tam, kde je dostatok zrážok a pôda schopná zadržať ich, sa lesu darí. Stromy tu rastú väčšie, je tu viac hmyzu aj vtákov. Všetko vďaka vode. Práve voda umožňuje rastlinám vyrásť a nakoniec „nakrmiť“ celý ekosystém.

Voda je kľúčová vo všetkých príbehoch života a je zásadná pre fungovanie akéhokoľvek ekosystému.

Uvedomil som si, že príbeh vody sa nezačína v prameni, ale v pôde. Potoky a rieky môžu vzniknúť až neskôr. Ak pôda dovolí časti vody odísť. Rieky zvädzajú vodu z hôr do nížin, kde sa na rovine opäť rozleje do krajiny. Až tu voda naplno využíva svoj potenciál podporovať život. Bohužiaľ, v nížine dnes už nemáme šancu vidieť takmer nič z toho, aké bohatstvo dokáže vytvoriť voda práve tu. Vďaka teplu a živinám bývali nížiny rajom pre divoké zvieratá. Rieky sa tu rozlievali do široka a zaplavovali krajinu. V lesoch a na lúkach sa rozmnožovali ryby. Žili tu milióny vtákov a miliardy žiab. Krajina bola plná veľkých zvierat a gigantických stromov. Je ťažké si to vôbec predstaviť... a všetko je preč. Ale stále zapísané v tvári krajiny a jej príbehy možno čítať dodnes.

Vyzerá to, akoby voda bola predurčená na rozmnožovanie života. Príroda bujnie všade tam, kde je voda. A tam, kde je jej nedostatok, sa život stráca. Zdá sa, že odpoveď na tajomstvo Života sa nachádza vo vode.

Táto knižka je zbierkou príbehov vody, s ktorými som sa stretol pri mojom pátraní za tajomstvami života. Nesnažil som sa napísať „všetko o vode“, len to, čo na základe svojho súčasného poznania považujem za dôležité vo vzťahu voda a život. Nepochybujem, že zaujímavých príbehov súvisiacich s vodou je omnoho viac. Pozývam vás preto nielen prečítať si túto knižku, ale aj na potulky krajinou a hľadať ďalšie tajomstvá života.